מיכן שפותחין בו'. ומדיליף פתיחת הזכות מהכא היינו אי לא קטלת לא תידחל כאדיי ורבא: **מה שעשה עשוי.** אלמא לא הדר: **בומומחה.** יש בו כח לחזור ולא מצי למימר ליה בעל דין אנא כי טעמא קמא דידך עבדינא אבל בשאינו מומחה מצי אמר ליה מי יימר דטעמא בתרא דידך עיקר דילמא קמא עיקר ובהאי הוא דטעית: **פטור מלשלם.** אלמא מה שעשה עשוי ומיהו פטור מלשלם דכיון דמומחה הוא מזלא ביש דההוא גברא גרם ליה למיטעי: **יש גדול הימנו.** אותו גדול מחזירין דבריו של זה דיש בו כח לבטל: **אין גדול ממנו.** לא ליים ליה בעל דין לאהדורי עובדא ואפי' זה אומר טעיתי לאו כל כמיניה: **טועה בדבר משנה.** שטעותו מצוי בדבר המשנה אין דינו דין לגמרי וחוזר: **שיקול הדעת.** לקמן מפורש: **ואפי' טעה בר' חייא.** האי דבר משנה דקאמר מי אמרי' דאפי' טעה בדבר המשנה בתוספתא דבי רבי חייא ורבי אושעיא שהם סידרו התוספתא וסתמו בה מה שסתמו ולא הוי עיקר כל כך כמשנתנו שסתמה רבי שהיה גדול מהם וכל הישיבה מצויה אצלו על ידי שהוא נשיא ודקדקו עמו בדברים והעמידום על בוריים: **ואפי' בדרב ושמואל.** במימרא דידהו שפסקו מסברא שלהם ולא הוא מתני' אלא סברא: **אטו אנן קטלי קני בגאגמא אנן.** אחרי שאמרתי לך שאף הטועה בדברי האמוראים האחרונים חוזר מאי גריעותנן מדאחריי: **קטלי קני.** קוללים קנים ומלקטי עלים: **סוגיין דעלמא לאידך.** רוב הדיינין נראין להם דברי השני: **לרב ששת.** דאמר טעה בדבר משנה חוזר: **האם שלה.** בית הריון ונקראת טרפת ושלפוחית ובלע"ז מטרי"ה: **והאירוה.** מפני שאמר תודוס הרופא: **אין פרה והזירה בו'.** לפי שטובות הן ואין רוצין שיהיו מצויות במקומות אחרות וקא חזינן דמתקיימות: **הללה חמורך טרפון.** כלומר צריך אני למכור את חמורי ולהחזיר פרה לבעלים: **טועה בדבר משנה אסור.** סתם משנה היא באלו טריפות (חולין נד.) ניטלה האם שלה כשירה: **וטועה בדבר משנה חוזר.** ולקמן פריך הכא מאי חזרה איכא הרי האכילה לכלבים: **הכי קאמר ליה.** רב הסנונא לאי אמרת בשלמא כו': **אלמא קם דינא.** כלומר מה שהורה הורה ואי נמי איתא קמן לא הדרא מיתכשרא: **היינו.** דאמר ליה דאי לאו דמומחה הוא הוה בעי שלומי: **לאו כלום עבדת.** דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שהשליכה לכלבים ואת לא אפסדת ליה מידי במאי דפסקת עלה שם טרפות דהא אי בעית למהדר הדרת: **רב חסדא.** מהדר לעיל לשנויי מתניתא דן את הדין: **נשא ונתן ביד.** מה שעשה עשוי: **לא נשא ונתן ביד.** אלא זוה לבעל דין והוא עושה מעצמו מחזיר הממון מזה שקיבלו לזה שנתנו: **נשא ונתן.** הוא עצמו גבה מזה ונתן לזה: **בשלמא חייב את הוכאי.** שפיר מצי לאוקמי מה שעשה עשוי כדקתני בה שנטל מן הזכאי ממש מידו שלא כדין ונתן לתובע: **אלא זיכה את החייב.** על כרחיך לא שייך האי לישנא אלא במזכה את הנתבע שהיה חייב לשלם ואמר לו פטור אתה דאין לשון זכאי אלא לשון נקי ופטור: **כיון דא"ל פטור אתה.** וזה היה מוחזק ועכבוהו על פיו כמי שנתן ביד דמי: **אלא.** מחזיר לחובה ע"כ משמע מתחלה זכהו וא"ל פטור אתה וקאמר מחזירין: ומשני **הדא קתני.** דלעולם לחובה אין מחזירין מאחר שזיכהו אלא משלם מביתו ומתני' הדא קתני מחזירין הדבר לזכותו של זה אם חייבוהו תחלה ולא נשאו ונתנו ביד מחזירין לזכותו שהוא חובתו של חבירו שמחייבין אותו להחזיר מה שגבה: **דכוותה גבי נפשות.** על כרחיך הכי בעי לפרושה ולתת חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות: זכות

פרעו כלום ונמצא שטעה אע"פ שאמרו (פרעו) שיפרע מחזירין. אלא לחובה היכי משכחת לה כלומר שהיא עכשיו על דין האמת לחובה היכי משכחת לה כגון דא"ל פטור אתה וזיכה החייב ונמצא שטעה ודן על החייב שזכאי כיון שלא נשא ונתן ביד מחזירין הדין. והא אמרת למעלה דכיון דא"ל לחייב פטור אתה כאלו נשא ונתן ביד הוא וחייב לשלם. ופרקינן מתניתין חדא קתני והכי קתני מחזירין לזכות כגון דאמר ליה לזכאי חייב אתה שהיא חובה לו ואקשינן אי הכי גבי דיני נפשות נמי נימא חדא קתני וכי תימא הכי נמי דקתני מחזירין לזכות

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ומ"ת טיהר את הטמא אמאי מה שעשה עשוי ועוד אי מה שעשה עשוי אמאי משלם דאכתי לא מיתוקמא דעירבן עם פירותיו עד לבסוף וי"ל דהשתא סבירא ליה כשעירבן בעל הבית ולבסוף ס"ל כשעירבן חכם והשתא מה שעשה עשוי שעירבן ברוב פירותיו טהורים דבטלי ברובא וישלם מביתו שעירבן בפירות מועטים ומ"ת למאי דס"ד בפ' עד כמה (בכורות דף כח:) דאתיא כר"מ הא שמעינן ליה בפרק הניזקין (גיטין ד' יד:) גבי נפלו ונתפצעו דאפי' שגג לא יעלו דקנסינן שוגג אטו מזיד ואם כן היכי בטלי ברובא וי"ל כיון דעל פי חכם עביד לא קנים האי שוגג אי נמי לענין דינא דגרמי מוקי לה כר' מאיר בפ' עד כמה (שם דף כח:) ולא כוותיה לכל מילי:

כאן במומחה. כולי סוגיא בטעה בשיקול הדעת דאי בדבר משנה הא רב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפרק אלמנה (ד' ק:) דאמרי ב"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרים ומ"ת בפ"ק דמכילתין (ד' ה.) דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלון עלייהו כו' כי טעה נמי בשיקול הדעת אמאי לא היה חוזר הא מומחה הוה וי"מ דמומחה דהכא היינו במומחה דסמיכה: **השתא** נמי **לא** בלום עבדת. בלא נטל ונתן ביד איירי דאי האכילה ר' טרפון לכלבים א"כ טובא עבד ותימה דבפ' עד כמה (בכורות ד' כח: ושם) בההיא (פ) דן את הדין בעי לאוקומי כר"מ מקמי דאוקי כשנטל ונתן ביד אמאי חייב חכם כשטיהר את הטמא במה שעירבן בעל הבית בפירותיו נימא כיון דאילו לא עירבן הוה הדר אם כן אי"ל דסוגיא דהכא אתיא כרבנן אבל לר"מ דדן דינא דגרמי חייב אע"ג דאילו לא עירבן הוה הדר דהא מראה דינר לשולחני ונמצא רע מחייב לר"מ בהגוזל קמא (ב"ק ד' ק. ושם) אע"ג דאילו הוה קמן הוה הדר: שעירבן

מומחה (ד) לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מותיב רב המנונא לרב ששת מפרה פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתהדר הכי קאמר ליה אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא היינו דקא מפחיד ר"ט וקאמר ליה איהו מומחה לב"ד אתה ואתה פטור מלשלם אלא אי אמרת טעה בדבר משנה חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי לא כלום עבדת רב חסדא אמר כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי כגון שנטל ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והא לא נטל ונתן ביד כיון דאמר פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי אלא מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלמא לזכות משכחת לה דא"ל מעיקרא חייב אתה ולא נטל ולא נתן ביד אלא לחובה היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי חדא קתני דיני ממונות מחזירין לזכות שהיא חובה דכוותה גבי נפשות מחזירין לזכות ואין

נשלמא חייב את הוכאי. שפיר מצי לאוקמי מה שעשה עשוי כדקתני בה שנטל מן הזכאי ממש מידו שלא כדין ונתן לתובע: **אלא זיכה את החייב.** על כרחיך לא שייך האי לישנא אלא במזכה את הנתבע שהיה חייב לשלם ואמר לו פטור אתה דאין לשון זכאי אלא לשון נקי ופטור: **כיון דא"ל פטור אתה.** וזה היה מוחזק ועכבוהו על פיו כמי שנתן ביד דמי: **אלא.** מחזיר לחובה ע"כ משמע מתחלה זכהו וא"ל פטור אתה וקאמר מחזירין: ומשני **הדא קתני.** דלעולם לחובה אין מחזירין מאחר שזיכהו אלא משלם מביתו ומתני' הדא קתני מחזירין הדבר לזכותו של זה אם חייבוהו תחלה ולא נשאו ונתנו ביד מחזירין לזכותו שהוא חובתו של חבירו שמחייבין אותו להחזיר מה שגבה: **דכוותה גבי נפשות.** על כרחיך הכי בעי לפרושה ולתת חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות: זכות

דא"ל פטור אתה וזיכה החייב ונמצא שטעה ודן על החייב שזכאי כיון שלא נשא ונתן ביד מחזירין הדין. והא אמרת למעלה דכיון דא"ל לחייב פטור אתה כאלו נשא ונתן ביד הוא וחייב לשלם. ופרקינן מתניתין חדא קתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. אינו ואתנן בבכורות פרק ד' דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא הטהור טיהר הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ופרקי' מתניתין במומחה לפיכך תני מחזירין. והא דתנן ישלם מביתו בשאינו מומחה והא מדקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם מכלל שעמד הדין ואין מחזירין אפילו מומחה לרבים ופריק רב נחמן במומחה שיש גדול ממנו עמד הדין וישלם מביתו ומומחה שאין גדול ממנו פטור מלשלם. רב ששת אמר מתניתין טעה בדבר משנה לפיכך חוזר. הא דבכורות טעה בשיקול הדעת לפיכך ישלם מביתו ומותבינן עליה מהא דתנן בבכורות פ"ד מעשה בפרה שניטלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים ואמרו חכמים כשרה היתה וא"ל ר' עקיבא לר' טרפון מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם. והנה ר' טרפון בדבר משנה טעה דתנן בפרק ראו טרפות אלו כשרות בבהמה ניקבה הגרגרת או שנסדקה כו' עד ניטלה האם שלה. ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה חזור בך דטועה בדבר משנה חוזר. ופרקי' חדא ועוד קאמר ליה ופשוטה היא. וא"ת פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתיהדר הכי קאמר ליה לימא ליה אילו הות פרה הות הדרא לך דינך לאו דינא הוא ולא מידי עבדת כו'. א"ל רב המנונא לרב אסי הא דאמרת דטעה בשיקול הדעת ישלם מביתו אמר רב יוסף לא יעלו דקנסינן שוגג אטו מזיד ואם כן היכי בטלי ברובא וי"ל כיון דעל פי חכם עביד לא קנים האי שוגג אי נמי לענין דינא דגרמי מוקי לה כר' מאיר בפ' עד כמה (שם דף כח:) ולא כוותיה לכל מילי:

כאן במומחה. כולי סוגיא בטעה בשיקול הדעת דאי בדבר משנה הא רב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפרק אלמנה (ד' ק:) דאמרי ב"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרים ומ"ת בפ"ק דמכילתין (ד' ה.) דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלון עלייהו כו' כי טעה נמי בשיקול הדעת אמאי לא היה חוזר הא מומחה הוה וי"מ דמומחה דהכא היינו במומחה דסמיכה: **השתא** נמי **לא** בלום עבדת. בלא נטל ונתן ביד איירי דאי האכילה ר' טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה (ג) שאמר (ה) תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא תלד א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון אמר לו רבי עקיבא פטור אתה (ו) שכל המומחה (ז) לרבים פטור מלשלם ואי איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד (ח) אי נמי בשיקול הדעת טעית

מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות: דיני ממונות מחזירין כו': ורמינהו (ט) (א) דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה ובמומחה מחזירין והקתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם א"ר נחמן כאן שיש גדול הימנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין רב ששת אמר (ב) כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת (ג) דאמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר (ד) א"ל רבינא לרב אשי אפילו טעה בר' חייא ורבי אושעיא א"ל אין (ה) אפילו בדרב ושמואל אמר ליה אין אפילו בדידי ודידך א"ל אטו אנן (ו) קטלי קני באגמא אנן (ז) היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא (ח) כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיקרי ועבד כחד מינייהו וסוגיא (ט) דשמעת' אזלי כאידך היינו שיקול הדעת איתיבי' רב המנונא לרב ששת (י) מעשה בפרה (של בית מנחם) שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה (כ) שאמר (ל) תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא תלד א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון אמר לו רבי עקיבא פטור אתה (מ) שכל המומחה (נ) לרבים פטור מלשלם ואי איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד (ס) אי נמי בשיקול הדעת טעית

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ומ"ת טיהר את הטמא אמאי מה שעשה עשוי ועוד אי מה שעשה עשוי אמאי משלם דאכתי לא מיתוקמא דעירבן עם פירותיו עד לבסוף וי"ל דהשתא סבירא ליה כשעירבן בעל הבית ולבסוף ס"ל כשעירבן חכם והשתא מה שעשה עשוי שעירבן ברוב פירותיו טהורים דבטלי ברובא וישלם מביתו שעירבן בפירות מועטים ומ"ת למאי דס"ד בפ' עד כמה (בכורות דף כח:) דאתיא כר"מ הא שמעינן ליה בפרק הניזקין (גיטין ד' יד:) גבי נפלו ונתפצעו דאפי' שגג לא יעלו דקנסינן שוגג אטו מזיד ואם כן היכי בטלי ברובא וי"ל כיון דעל פי חכם עביד לא קנים האי שוגג אי נמי לענין דינא דגרמי מוקי לה כר' מאיר בפ' עד כמה (שם דף כח:) ולא כוותיה לכל מילי:

כאן במומחה. כולי סוגיא בטעה בשיקול הדעת דאי בדבר משנה הא רב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפרק אלמנה (ד' ק:) דאמרי ב"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרים ומ"ת בפ"ק דמכילתין (ד' ה.) דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלון עלייהו כו' כי טעה נמי בשיקול הדעת אמאי לא היה חוזר הא מומחה הוה וי"מ דמומחה דהכא היינו במומחה דסמיכה: **השתא** נמי **לא** בלום עבדת. בלא נטל ונתן ביד איירי דאי האכילה ר' טרפון לכלבים ואמרו חכמים כשרה היתה וא"ל ר' עקיבא לר' טרפון מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם. והנה ר' טרפון בדבר משנה טעה דתנן בפרק ראו טרפות אלו כשרות בבהמה ניקבה הגרגרת או שנסדקה כו' עד ניטלה האם שלה. ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה חזור בך דטועה בדבר משנה חוזר. ופרקי' חדא ועוד קאמר ליה ופשוטה היא. וא"ת פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתיהדר הכי קאמר ליה לימא ליה אילו הות פרה הות הדרא לך דינך לאו דינא הוא ולא מידי עבדת כו'. א"ל רב המנונא לרב אסי הא דאמרת דטעה בשיקול הדעת ישלם מביתו אמר רב יוסף

שעירבן עם פירותיו. הקשה רבינו אפריים לא יהא אלא כמטמא בידים דתנן בפ׳ הניזקין (גיטין ד׳ נב:) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור והא נמי בשוגג הוא ובשלמא לחזקיה דאמר התם (דף נג.) אחד שוגג ואחד מזיד חייב ומה טעם אמרו בשוגג פטור כדי שיודיעו וגבי חכם בעל הוראה אין לפטור מטעם כדי שיודיעו דכי נמי מחייבת ליה מודע ליה אלא לר׳ יוחנן דאמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור ומה טעם אמרו במזיד חייב שלא יהיה כל אחד ואחד מטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני הכא לא שייך לחייב מהאי טעמא מיהו למאי דמוקי במסקנא שנטל ונתן ביד יש לחייב כמו מזיד דלמה לו לאדם ליטול ולתן ביד אבל למאי דסבירא ליה מעיקרא שעירבן בעה״ב קשה וי״ל דמכל מקום חשיב כמו מזיד שהיה לו לחכם לדקדק בהוראתו ולידע שבעה״ב יערב:

אתיא רשע רשע תניא נמי הכי.

תימה תקשה לרבא מברייר׳ דהכא דקאמר בפרק קמא (דף י.) דמלקות תחת מיתה עומדת ולית ליה ג״ש דרשע וכן בפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי משלשין בממון ואין משלשין במכות אביי אמר אתיא רשע רשע ורבא אמר בעינן כאשר זמם וליכא ועוד אמו סתמא דהש״ס בפ״ק דמכות (שם:) כאביי גבי אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין ואמר חייבי מלקות מניין אתיא רשע רשע ויש לומר דרבא אית ליה ג״ש אלא דלהנך מילי קאמר דלא צריך מיהו קשה דבפ׳ אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) גבי חייבי מלקות שוגגין דפטורין מן ממון קאמר אביי אתיא רשע רשע ורבא אמר אתיא מכה מכה ולרבי יוחנן קשה נמי אמאי מחייב חייבי מלקות שוגגין בתשלומין ולא יליף ג״ש דרשע ועוד בההוא פירקא (דף נז.) קאמר והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו ומסיק חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון והשתא במלקות וממון למ״ל קרא תיפוק ליה מג״ש דרשע רשע ויש לומר דרבא ורבי יוחנן לא דרשי התם גזירה שוה דרשע משוס דלא הוי בגוף המלקות אלא לפטור ממון דבהדי מלקות וקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע והא דדרים רבא מכה מכה משוס דגבי תשלומים כתיב מכה נפש בהמה ישלמנה אבל אביי דרים ג״ש דרשע רשע בכל מקום וסוגין דההוא פירקא גבי כדי רשעתו אליבא דרבא אתיא לאביי למלקות ולממון לא צריך קרא דאתיא ג״ש דרשע רשע ומוקי חדא למיתה ומלקות כר״מ:

טעה בנואף ונואפת מהו. פירש הקונטרס דבנואף ליכא טעות לזכות ותימה דהא איכא מילי טובא כי ההיא דפליגי בשילהי פ״ק דמכות (דף ז.) אי אמרינן במנאפין עד שירלו דרך מנאפין או עד שירלו כמכחול בשפופרת או חבר בעי התראה או שיתיר עצמו למיתה או שיהיו שני עדיו מתרין בו וי״ל דמבעיא ליה אם יש בנואף ונואפת דבר שאין הלדוקין מודין בו וקאמר רבי יוחנן אדמוקדך יקיד קוץ כו׳ בעוד שאתה עוסק בשמועתך שאמרתי לך שיש חילוק בין דבר שלדוקין מודין בו לדבר שאין לדוקין מודין בו תן לב להבין מה הן מודין ומה אין הם מודין ועתה מפרש הש״ס ה״ד דבר שאין הלדוקין מודין בו: **שטעה שלא כדרכה.** פ״ה דלא מפרש חיובא בהדיא דילפינן ממשכבי אשה שתי משכבות באשה ואין הלדוקין מודין וקשה דבדבר זה מודין כדמוכח בפ״ק דהוריות (דף ד.) דאמר שמואל אין ב״ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הלדוקין מודין בו ומסיק בגמ׳ דאמרי׳ (שלא) בכדרכה וכו׳ ופריך והא משכבי אשה כתיב ופי׳ דהלדוקין מודין בו וי״ל דהכא מיירי בהערלה דאמר בכדרכה אפי׳ בהערלה אסור שלא כדרכה בגמר ביאה אסור הערלה שריא אע״ג דפריך התם אההיא שיעוא מכל מקוס לפי המסקנא דהתם איתוקם ההיא שיעוא שפיר: **אחד** מן התלמידים. תימה הא אמר בספ״ק (דף יח.) דאי אמר איני יודע והדר אמר טעמא (למילתיה) לא שמעינן ליה ולא יהא אלא כאחד מן התלמידים וי״ל דהתם באומר טעמא לחובה והכא באומר טעמא לזכות: אלא

עין משפט נר מצוה

טו א מיי׳ פ״י מהל׳ סנהדרין הלכה ח ופי״א שם הל׳ א והל׳ ח סמג עשין לח:

טז ב מיי׳ שם פי״א הלכה ה סמג שם:

יז ג ד מיי׳ שם הל׳ ד:

יח ה ו מיי׳ שם פ״י הלכה ט:

יט ז מיי׳ שם פי״א הלכה א ופ״ב מהל׳ עדות הלכה ח:

כ ח מיי׳ פ״ב מהל׳ סנהדרין הל׳ ח:

כא ט מיי׳ פ״י מהל׳ סנהדרין הל׳ ח:

רבינו חננאל

ואין מחזירין לחובה חובתו דמאן הא היכי משכחת לה ואמרינן הא נמי משכחת לה זכות דרוצח וחובה לגואל הדם שכיון שאמרו לו פטור אתה נמצאו מחייבין לגואל הדם אם יהרגנו הריגה ואקשינן ומשום חובתו דגואל הדם אין מחזירין בזמן שטעו אלא קטלינן להאי ועוד מתניתין בין לזכות בין לחובה קתני תרי בין בין מניין לך לימא מתניתין חדא קתני לזכות שהיא חובה ועלתה בקושיא. רבינא אמר זיכה את החייב נמי משכחת לה שנשא ונתן ביד כגון שהיה ביד המלוה משכון ואמר ללוה פטור אתה ונטל המשכון מיד המלוה ונתנו ללוה. טימא הטהור דאגע בהו שרץ. טיהר הטמא שעירבן עם פירותיו. נמצא בכולן שעשה מעשה בידו. הוספתא. מכל אלה נתברר לדברי הכל כי מי שאינו מומחה שטעה בדבר משנה ולא נשא ונתן ביד חוזר והטועה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי ומשלם. ומומחה שאין מי שגדול ממנו מה שעשה עשוי ואין משלם ונמצאו ששה שערים אחרים שצריכין מחקר ויש בהן לפנים ולפני לפנים. לידע משפטיהן. ואלה הן טעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד ומומחה שנשא ונתן ביד וטעה בדבר משנה. ומומחה שטעה בדבר משנה ולא נשא ונתן ביד ושאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד. או שטעה בדבר משנה ונשא ונתן ביד או טעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד כי חייבין ופטורין וחזרה והעמדה פוגעין זה בזה וצריכין להשים עיקרים לכללות שפוגעין זה בזה מי שיתברר דינן. אילו כולן דברי גאון זצ״ל הן: **דיני** נפשות מחזירין לזכות. ת״ר מניין ליצא מב״ד חייב ואחד אמר יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג. ומניין ליוצא זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו שהוא חייב שאין מחזירין אותו שנאמר וצדיק אל תהרוג וחילופה במסית. ואין מחזירין לחובה. א״ר יוחנן היכא אמרינן אם טעו ופטרו החייב שאין מחזירין אותו לחייבו בשטעו בדבר שאין הצדוקין מודין בו כגון אם חמיו וכיוצא בהן דאתיין מדרשא. אבל טעו בדבר שהצדוקין מודין בו מחזירין. מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא: **בעא** מיניה ר׳ חייא מר׳ יוחנן טעו בנואף ונואפת כגון שאמרו על הנואף הזהירה התורה שנאמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך. לנואפת לא הזהירה תורה מהו. א״ל אדמוקדך יקד קוץ קרך וצלי פי׳ עד שהאש יוקדת לצליית קרי ראה כמו שצולין אותן ורדר חתוך וצלה גם אתה. כלומר אם אינך יודע צליית קרי הנה מוקדה לצליית רוץ ראה ולמוד. כך אם אינו יודע דין נואף ונואפת הא מקרא מלא מות יומת הנואף והנואפת. ילך וילמד. ואסקי׳ א״ר יוחנן טעו בנואף ונואפת מחזירין והיכי דמי שאין מחזירין כגון שטעה בהעראה שלא כדרכה: **דיני** נפשות הכל מלמדין עליו לזכות ואין הכל מלמדין עליו חובה. ואתינן לאוקומה בעד ואליבא דר׳ יוסי דתני עד ענוה לזכות ולא לחובה

ואין מחזירין לחובה מחזירין לזכות זכות גרידתא ואין מחזירין לחובה לזכות שהיא חובה חובתיה דמאן הא לא קשיא חובתיה דגואל הדם משום חובתיה דגואל הדם קטלינן ליה להאי ועוד מאי בין בין קשיא רבינא אמר כגון [ו]שהיה לו בידו משכון ונטלו ממנו טימא את הטהור דאגעי ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן בין פירותיו: דיני נפשות כו׳: ת״ר [ז]מניין ליוצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות מניין שמחזירין אותו ת״ל [1]נקי אל תהרג ומניין ליוצא מב״ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין מחזירין אותו ת״ל [1]צדיק אל תהרג א״ר שימי בר אשי [2]ב[ח]וחילופא למסית דכתיב [2]לא תחמול ולא תכסה עליו רב כהנא מתני׳ [3]מכי הרג תהרגנו בעא מניה רבי זירא מרב ששת [3]ג[ט]חייבי גליות [ג](מניין) אתיא [4]רוצח [5]רוצח [ד]חייבי מלקות [ד](מניין) [ה]אתיא [6]רשע [7]רשע [ו]תניא נמי הכי חייבי גליות מניין אתיא רוצח רוצח חייבי מלקות מניין [ו]אתיא רשע רשע: ואין מחזירין לחובה: אמר ר׳ חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [ח]והוא שטעה בדבר שאין הצדוקין מודין בו אבל טעה בדבר שהצדוקין מודין בו זיל קרי בי רב הוא בעא מיניה רבי חייא בר אבא מרבי יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו א״ל [ט]אדמוקדך יקיד זיל קוץ קרך וצלי איתמר נמי א״ר אמי א״ר יוחנן טעה בנואף חוזר אלא היכי דמי אין חוזרין א״ר אבהו אמר רבי יוחנן [י]כגון שטעה שלא כדרכה: דיני ממונות הכל כו׳: הכל [י]ואפילו עדים נימא מתניתין ר׳ יוסי ברבי יהודה היא ולא רבנן דתניא [8]ועד אחד לא יענה בנפש [ח]בין לזכות בין לחובה ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר עונה לזכות ואין עונה לחובה אמר רב פפא [ט]באחד מן התלמידים ודברי הכל מאי

ויכול להגיל באחד מאבריו ולא אגיל אלא הרגו אבל בנואף ונואפת ליכא טעותא לזכותא: **עד דמוקדך יקיד קוץ קרך וצלי.** בעוד שהאש דולקת קצוץ דלועין שלך וצלה אותן. כלומר בעוד שאתה עוסק בשמעתך תן לב להבין ולהוסיף לקח הרי שמעת ממני טעה בדבר שהלדוקין מודין בו חוזר והאי דבר שהלדוקין מודין בו הוא: **אלא היכי דמי אין חוזרין.** דקתני מתניתין סתם דיני נפשות אין מחזירין לחובה וערעות נמי במשמע: **לגון שטעה.** הדיין וזיכה בנואף ונואפת שלא כדרכה דלא מפרש חיובא בהדיא דרבנן ילפי לה (לקמן נד.) ממשכבי אשה [ויקרא כ] שני משכבות ואין הלדוקין מודין בו: **הכל ואפילו עדים.** שהעידו עליו יכולין ללמד עליו רחיות של זכות: **אמר רב פפא.** הכל דמתניתין לאיתויי תלמידים היושבין שורות לפני הדיינין קאמר דמלמדין זכות ואין מלמדין חובה ודברי הכל: ורבנן

מסורת הש״ס

א) בכורות כח:, **ב)** [לקמן לו: ודוגמתו לעיל כט.], **ג)** [ל״ל מאי וכן גרס רש״י], **ד)** [ל״ל מאין], **ה)** מכות ה., **ו)** [תוספתא פ״ז], **ז)** [לעיל י. וש״נ], **ח)** [עי׳ בערוך ערך קל ב׳ פירוש נפלא ומשונה], **ט)** [ע״ש], **י)** [מהו רש״ס], **כ)** כס״ת: בלומר,

---

תורה אור השלם

1. מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע: שמות כג ז
2. לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו: דברים יג ט
3. כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשֹׁנָה לְהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה: דברים יג י
4. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה יא
5. וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ: במדבר לה טז
6. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ דִּשְׁפָּט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
7. וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת: במדבר לה לא
8. כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת: במדבר לה ל

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה טימא וכו׳ ונתן ביד דאגע בהו: **(ב)** ד״ה טעה בנואף ונואפת מהו זיכה מי אמרינן:

מוסף רש״י

שהיה לו בידו משכון. למלוה חה פטר את הלוה ונטל את המשכון והחזירו ללוה (בכורות כח:). **דאגעי ביה שרץ.** הכיאו טהרות לפניו ליטמא עליהן ואמר טמאות הן ונטל שרץ אחד ונגע בהן כדי שלא יהא עוד ספק בהן ויעמדו דבריו (שם). **שעירבן בין פירותיו.** שהיא טהרות לפניו ליטמא עליהן ואמר טהורות ונטלן הוא עצמו ועירבן עם פירותיו של נטמא, לסוף אמר אכס מומחה טמאות הן וטימאו את האחר שנתערבו בהן (שם). ת״ל נקי אל תהרג. וזה אע״פ שאינו צדיק, שלא נצטדק בב״ד, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו (שמות כג ז). **ת״ל צדיק אל תהרג.** וזה צדיק הוא שנצטדק בב״ד (שם). **למסית.** הממית חבירו לעבודת כוכבים (לעיל כט.).